

Alis Manro

LICE

Ubeđen sam da me je otac pogledao – da me je stvarno video – samo jedanput. Posle toga, znao je sa čime ima posla.

U ta vremena, očeve nisu puštali u blistave sale u kojima su se rađale bebe, niti u sobe sa ženama koje će uskoro da se porode, dok u sebi prigušuju jecaje ili pate na sav glas. Očevi bi pogledali majke tek kada bi njih, oprane, svesne i ušuškane u čebad pastelnih boja, premestili u bolničke sobe ili u privatne boksove. Moja majka je ležala u privatnom boksu, kao što je i dolikovalo njenom statusu u gradu, iz čega se, zapravo, jasno videlo kako će stvari da proizađu.

Ne znam da li je otac video majku pre nego što je stao ispred prozora porodilišta kada me je prvi put pogledao, ili je to bilo posle toga. Pre mi se čini da je to bilo posle toga, te da je ona – čuvši njegove korake pred vratima – u njima osetila bes, iako još uvek nije znala šta ga je izazvalo. Jer ipak, rodila mu je sina, a to je valjda želja svakog muškarca.

Znam šta je on tada rekao. Ili šta mi je ona rekla da joj je on rekao.

„Ha, izgleda kao parče džigerice.“

I potom: „Ne moraš se truditi da to nosiš kući“.

S jedne strane, lice mi je bilo – i još uvek jeste – normalno. Čitavo telo mi je bilo normalno, od stopala do ramena. Bio sam dugačak pedeset i jedan i po centimetar, a težak tri kilograma i šeststo pedeset grama. Krupan dečaćić, svetlije puti, iako mi je koža verovatno još uvek bila pomalo crvenkasta od nedavnog putovanja.

Moj mladež na rođenju nije bio crvene, već purpurne boje. U ranom detinjstvu je bio tamniji, ali je nešto izbledeo što sam više stario, iako nikada toliko da postane nebitan, da prestane da bude prva stvar koju ljudi na meni zapaze, na samoj glavi, da prestane da šokira one koji mi prilaze sa leve strane. Izgledam kao da je neko na mene prosuo sok od grožđa, poprskao me snažnim pljuskom koji se pretvara u kapljice tek kada dođe do potiljka. I koji prilično zaobilazi nos, okrznuvši pri tom kapak.

„Zbog njega ti beonjače izgledaju tako ljupko i jasno“, beše jedan od idiotskih izgovora koji bi mi majka upućivala, u nadi da će mi to pomoći da se divim sebi, a koji sam morao da joj oprostim. I nešto čudno se desilo. Skoro da sam joj poverovao, onako zaštićen od svega.

Naravno, otac nije mogao da spreči moj dolazak kući. Naravno i da je moje prisustvo i postojanje stvorilo monstruozi razdor među roditeljima. Iako mi je teško da poverujem kako među njima nikada nije bilo nekakvog razdora, neke vrste nerazumevanja ili, barem, hladnog razočarenja.

Otac je bio sin neobrazovanog preduzetnika koji je najpre posedovao štavionicu kože, a kasnije i fabriku rukavica. Tokom dvadesetog veka prosperitet je opadao, ali je velika kuća moga dede još uvek dostojanstveno stajala, kao i kuvar i baštovan koji su kod njega radili. Otac je upisao koledž, učlanio se u bratstvo, dobro se istutnjao, kako se tada govo-

rilo, i potom stupio u službu kod osiguravajuće kuće kada je fabrika rukavica bankrotirala. U gradu je bio popularan isto kao i na koledžu. Dobar igrač golfa, izvrstan jedriličar. (Nisam spomenuo da smo stanovali na litici iznad jezera Hjuron, u viktorijanskoj kući koja je gledala na zalazak sunca).

Kod kuće, najživopisnija osobina oca bila je sposobnost da mrzi i prezire. Ta dva glagola često idu ruku pod ruku. Mrzeo je i prezirao određenu vrstu hrane, marke automobila, muziku, načine govora i oblačenja, voditelje šaljivih emisija na radiju, a kasnije i televizijske voditelje, zajedno sa uobičajenim asortimanom rasa i klasa koje je u njegovo vreme bilo sasvim uobičajeno mrzeti i prezirati (mada ne baš tako duboko kao on). U stvari, njegovom mišljenju bi se u gradu retko kada suprotstavljao neko od njegovih drugova sa jedrenja ili od stare braće. Mislim da je ta njegova naglost rađala nelagodu, koja se skoro izjednačavala sa divljenjem.

Svakome skreše u brk. To su govorili za njega.

Naravno, neko poput mene je za njega bio uvreda sa kojom se suočava svaki put kada otvori vrata. Doručkovao je sam i nije ručao kod kuće. Majka je jela sa mnom doručak i ručak, kao i jedan deo večere, a onda bi otišla kod njega. Na kraju sam uvideo da je i oko ovoga postojala neka vrsta sukoba, te da je zato sedela sa mnom i potom odlazila da jede kod njega.

Jasno je da njihov brak nisam činio nimalo snošljivijim.

A kako su se njih dvoje uopšte združili? Ona nije išla na koledž; morala je da pozajmi novac kako bi pohađala učiteljsku školu. Bojala se jedrenja, nespretno je igrala golf, a ako je ikada bila lepa, kao što su mi govorili neki ljudi (takav sud je teško doneti kada je u pitanju vaša majka), njena lepota nije baš bila od one vrste kakvoj bi se divio otac. Za izvesne žene je govorio da „obaraju s nogu“, a u starosti je takve radije nazivao „lutkicama“. Majka nije stavljala ruž na usne, brushalteri joj nisu isticali grudi, kosa joj je bila čvrsto svezana u punđu koja je naglašavala širinu njenog belog čela. Njena odeća je kaskala za modom, izgledala je bezlično i dostojanstveno. Čovek bi je mogao zamisliti kako nosi nisku od finih bisera, mada mi se čini da to na njoj nikada nisam video.

Ono što pokušavam da kažem jeste to da sam možda upravo ja bio onaj blagosloveni izgovor koji im je podario gotov povod za svađu, nerešivi problem koji ih je podsetio na njihove prirodne razlike, zbog koga bi, zapravo, istog trena postajali opušteniji. Tokom svih tih godina koje sam proveo u našem gradu, nisam upoznao nikoga ko je bio razveden, tako da su sigurno postojali i drugi parovi koji su živeli u istoj kući, a vodili odvojene živote, drugi muškarci i žene koji su prihvatili činjenicu da se izvesne reči i dela nikada ne mogu oprostiti, da postoje granice koje se ne mogu srušiti.

U ovakvoj priči ne iznenađuje da je otac previše pio i pušio – kao, uostalom, i većina njegovih prijatelja, u kakvoj god da su bili situaciji. U pedesetim godinama je doživeo šlog i umro je posle nekoliko meseci provedenih u krevetu. Takođe ne iznenađuje ni to što ga je majka sve vreme negovala kod kuće, dok ju je on, umesto da bude nežan i zahvalan, nazivao pogrđnim imenima, glasom ogrubelim od nesreće, ali za nju dovoljno razgovetnim. Činilo se da je time bio prilično zadovoljan.

Na sahrani mi je jedna sedokosa žena rekla: „Vaša majka je prava svetica“. Istoga trenutka sam je zamrzeo. U to vreme sam bio na drugoj godini koledža. Nisam se pridružio

bratstvu moga oca, niti sam bio pozvan među njih. Moji prijatelji su planirali da budu pisci i glumci, bili su to sve sami mudrijaši, posvećenici dokolice, oštri kritičari društva i novo-rođeni ateisti. Ja nisam imao poštovanja prema ljudima koji su se ponašali kao sveci. Istinu govoreći, to je cilj kojem ni moja majka nije težila. Toliko je bila daleko od svake pobožnosti da me nikada nije zamolila, kada bih se vratio sa svojih putovanja, da odem kod oca i pokušam da se pomirim s njim. Nije ona bila blesava.

Meni je bila posvećena – mislim da je to prava reč, iako je ni ona ni ja nikada ne bismo upotrebili – dok nisam napunio devet godina. Lično me je podučavala. Onda me je poslala u školu. Ovo zvuči kao recept za katastrofu – iznenada baciti razmaženog dečaka sa ljubičastim licem među zadirkivanja i okrutne nasrtaje mladih divljaka. Ali meni nije bilo loše, i do dana današnjeg nisam siguran kako je to bilo moguće. Bio sam visok i snažan za svoje godine, što je moglo da bude od pomoći. Mada mi se čini da je atmosfera u našoj kući, klima zlovolje, surovosti i odvratnosti koja je dopirala od često odsutnog oca, svako drugo mesto morala da učini normalnim, pa čak i prijatnim. Nije se radilo o tome da je neko pokušavao da prema meni bude fin. Dobio sam i ime – Groždani. Ali skoro svako je imao podrugljivi nadimak – dečak kome su toliko smrdele noge da mu nije pomagalo ni svakodnevno pranje, veselo je nosio nadimak Tvor. I ja sam pristao na svoj. Majci sam pisao komična pisma, a ona mi je sličnim tonom odgovarala, šaljivo opisujući događaje u gradu i crkvi – nezaboravan joj je opis svađe oko pravog načina kako treba seći sendviče za čajanku – a uspevala je i da duhovito, bez imalo gorčine, spomene oca, koga je nazivala Njegovom Visošću.

U ovom opisu, oca sam predstavio kao zver, a majku kao spasiteljicu i zaštitnicu, što je, verujem, bila istina. No, čak i pre nego što sam krenuo u školu, oni nisu bili jedini ljudi u mojoj priči, a atmosfera u kući nije bila jedina koju sam poznao. Velika drama mog života, kako sam o njoj mislio, uključivala je još nekoga.

Velika drama. Sramota me je što sam to napisao. Pitam se da li ta fraza zvuči jeftino i satirično, ili pre kao dosadno preuveličavanje samoga sebe. Ali tada pomislim, nije li za mene normalno da sagledavam život na takav način, uzme li se u obzir kakav sam život odabrao?

Postao sam glumac. Da li je to iznenađenje? Naravno, u koledžu sam se družio sa ljudima koji su bili aktivni u pozorištu, a na poslednjoj godini studija sam čak režirao jednu predstavu. Uvek je kolala dosetka, koja je poticala od mene, da glumim tako što sam na pozornici uvek okrenut neobebeženom stranom lica prema gledalištu, a po potrebi hodam unatraške. No, takvi drastični manevri mi nikada nisu bili potrebni.

U to vreme su se na nacionalnom radiju redovno izvodile radio drame, a nedeljom uveče je program bio naročito ambiciozan. Emitovale su se adaptacije romana. Šekspir. Ibzen. Moj glas je bio prirodno prilagodljiv, a uz malo treninga se dodatno popravio. Najpre sam dobijao sporedne uloge. U doba kada je televizija čitav taj posao gurnula u zapećak, pojavljivao sam se na radiju skoro svake nedelje, a moje ime je bilo poznato vernoj publici, koliko god mala ona bila.

Kada više nisam nastupao u radio dramama, glas me je još uvek dobro služio, tako da sam mogao dobiti posao spikera, najpre u Vinipegu, a potom u Torontu. Poslednjih dvadeset godina radne karijere, bio sam voditelj muzičkih emisija eklektičnog sadržaja, koje su se emitovale radnim danima popodne. Nisam birao muziku, kao što bi pomislila većina

ljudi. Moje poznavanje muzike je ograničeno. Ali uspeo sam da od sebe stvorim prijatnu i pomalo neobičnu radijsku ličnost. U emisiju je stizalo mnogo pisama od slušalaca. Pisali su nam iz staračkih domova i domova za slepe, ljudi koji su poslovno prevaljivali velike, montone razdaljine i domaćice koje su dane provodile u kivanju i peglanju, farmeri u traktorskim kabinama koji su nas slušali ili drljačama prelazili široka prostranstva njiva. Iz čitave zemlje.

Kada sam konačno otišao u penziju, stizale su laskave izjave ljudi koji su govorili da se osećaju kao da su izgubili bliskog prijatelja ili člana porodice. Time su mislili da im je pet dana nedeljno izvesna količina vremena bila pouzdano ispunjena. Nikada nisu bili iznevereni, zbog čega su bili istinski, do stida zahvalni. Morao sam paziti da se ne zagrcnem od plaća dok sam u etru čitao njihova pisma.

Ipak, sećanje na program i mene je brzo izbledelo. Privrženu publiku su privukle nove emisije. Sa poslom sam napravio potpuni raskid, odbivši da vodim dobrotvorne aukcije ili držim nostalgичne govore. Nekoliko godina pre toga mi je umrla majka u dubokoj starosti, ali porodičnu kuću nisam prodao, nego sam je izdavao. Sada sam se spremio da je prodam, tako da sam dao otkaz podstanarima. Odlučio sam da se nastanim u njoj čim se dovede u red to mesto, a pogotovo okolni vrt.

Kao odrastao čovek, nisam bio usamljen. Imao sam prijatelje. Takođe i žene. Pojedine žene se specijalizuju za muškarce za koje misle da im nedostaje hrabrosti i željno traže takve da se s njima zabavljaju kako bi sebi pokazale da su velikodušne. Čuvao sam se takvih žena. Žena s kojom sam tih godina bio u najprisnijim odnosima radila je na portirnici radio stanice. Bila je to fina i razborita osoba, ostavljena sa četvoro dece. Bilo je nagoveštaja da ćemo početi da živimo zajedno, čim se deca odvoje od njene ruke. Ali najmlađe dete je bila ćerka, koja je uspela da rodi svoje dete, a da ne napusti majčin dom, tako da su moja očekivanja iščezla, zajedno sa našom vezom. Kada sam se penzionisao, popričao sam s njom telefonom i preselio se u svoju staru kuću. Pozvao sam je u posetu. A onda mi je iznenada objavila da se udaje i seli u Irsku. Toliko me je to pogodilo da nisam ni upitao da li će povesti sa sobom ćerku i bebu.

Vrt je u velikom neredu. Razgranato staro žbunje među korovom; izreckani listovi, već i od kišobrana, označavaju leju rabarbare; pet-šest stabala jabuka, sa sitnim crvljivim plodovima od sorte čije sam ime zaboravio. Komadići vrta koje sam raskrčio deluju sređeno, ali pored njih stoji malo brdo od naslaganog korova i šikare. Koje se mora odvesti sa imanja, o mom trošku. U mestu više nije dozvoljeno paljenje smeća.

O tom vrtu se starao baštovan po imenu Pit. Zaboravio sam mu prezime. Za sobom je vukao nogu, a glava mu je bila nakrivljena na stranu. Ne znam da li je imao neku nezgodu ili je preležao šlog. Radio je polako, ali marljivo, i uvek je, manje ili više, bio neraspoložen. Majka mu se obraćala tiho i sa poštovanjem, ali je on njene ideje za leje cveća smatrao lošim. A ja mu se nisam dopadao jer sam stalno vozio tricikl tamo gde ne bi trebalo, i zato što je verovatno znao da ga iza leđa zovem Sniki Pit.¹ Ne znam odakle mi ideja za to. Da li sam to pročitao u nekom komičnom stripu?

¹ Igra reči: *sneaky* kao podmukao ili *Sneaky Pete* kao najlošija vrsta vina. (Prim. prev.)

Upravo sam se setio da je postojao još jedan razlog za njegovo srdito gundanje svaki put kada bi me video. Čudno mi je da na to nisam ranije pomislio. Obojica smo imali telesnu manu, bili smo žrtve fizičke zle kobi. Pomislili biste da to ljude združuje, ali se često dešava upravo suprotno. Obojica smo podsećali jedan drugoga na nešto što bismo radije zaboravili.

Ali nisam siguran da je to i kod mene bio slučaj. Majka je tako vodila brigu da najveći deo vremena nisam bio ni svestan svog stanja. Tvrdila je da mi drži časove kod kuće jer imam osetljiva pluća, pa želi da me zaštiti od nasrtaja klica u školi. Ne znam da li je u to iko poverovao osim mene. A što se tiče očevog neprijateljstva, koje je prožimalo čitavu kuću, ne verujem da sam bio izuzet od njega.

Ovde moram reći, uz rizik da ću početi da se ponavljam, kako mi se čini da je majka uradila pravu stvar. Moja mana bi bila istaknuta u suviše mladom uzrastu, bio bih proganjan i napadan od druge dece, i ne bih imao gde da se sakrijem. Sada su stvari drugačije, a dete pogođeno nekom manom, kao ja, u opasnosti je da ga uguše preteranom brigom, a ne od zadirkivanja i izolovanja od vršnjaka. No, život u tim vremenima je veliki deo svoje energije, duha i folklor, kao što je majka verovatno znala, crpeo iz čiste pokvarenosti.

Do pre nekoliko decenija, a možda i više, na našem imanju je bila još jedna zgrada, kolibica koja je Pitu služila kao spremište za alat i u koju su odlagane različite stvari kojima smo se nekada služili, dok ne donesemo odluku šta ćemo sa njima. Srušili smo je kada je Pit zamenjen energičnim mladim parom, Džini i Francom, koji su u kamionu doveli svoju najsavremeniju opremu. Kasnije su se oni posvetili uzgoju voća i povrća, ali su njihovi tinejdžeri već bili dovoljno veliki da kose travu – majka je ionako izgubila interesovanje za bilo šta drugo.

Ali da se vratim zgradi (kako ja volim da zaobilazim tu temu). Pre nego što je pretvorena u spremište za alat, u njoj se stanovalo. Najpre je unutra živio bračni par Belovih, koji su kod babe i dede radili kao kuvarica i domaćica, odnosno baštovan i vozač. Dedu je imao pakarda, ali nikada nije naučio da vozi. Kada sam se rodio, nije više bilo ni Belovih, ni pakarda, ali su tu zgradu i dalje zvali koliba Belovih.

Dok sam bio dete, u njoj je nekoliko godina stanovala žena po imenu Šaron Satls, zajedno sa ćerkom Nensi. U grad se doselila sa suprugom, doktorom koji je upravo započinjao lekarsku praksu, ali je umro godinu dana kasnije od trovanja krvi. Ona je u gradu ostala sa bebom, bez novca i, kao što se govorilo, „bez ljudi“. To je verovatno trebalo da znači bez ljudi koji bi joj pomogli ili koji bi joj se ponudili da je prime. Neko vreme je radila u osiguravajućem društvu kod moga oca i potom se preselila u kolibu Belovih. Nisam siguran kada se to tačno desilo. Koliko je Nensi imala godina kada sam je upoznao? Da li je imala samo tri godine? Ne, pre će biti četiri. Bila je pola godine mlađa od mene. Ali ja se ne sećam kada su se uselili, ili kada je koliba bila prazna. U to doba je bila okrečena u prljavo ružičastu boju, a meni se uvek činilo da je gospođa Satls tako htela, kao da nije mogla živeti u drugačije ofarbanj kući.

Naravno, zvao sam je gospođu Satls, iako sam znao njeno ime, što često nije bio slučaj sa ostalim odraslim ženama. U to vreme, Šaron je bilo retko i neobično ime. I imalo je veze sa crkvenom himnom koju smo nedeljom učili na veronauči, na koju me je majka slala jer su na nas strogo pazili i nigde nisam mogao da se sakrijem. Pevali smo himne čije su reči

bile projektovane na platnu i mislim da je većina nas, još pre nego što smo naučili da čitamo, na osnovu njih stekla neku predstavu o stihovima.

*Pokraj senovitog potoka Siloamskog
Kako je sladak ljiljan što raste!
Kako je sladak dah rosnih ruža
Šaronu pored brega!*

Ne verujem da je u uglu ekrana zaista stajala ruža, ali sam ipak video jednu – vidim je jasno – izbledelo ružičaste boje, čiju sam auru smesta preneo na ime Šaron.

Ovo ne znači da sam se zaljubio u Šaron Satls. Bio sam i pre toga zaljubljen, tek što sam prohodao, u jednu muškobanjastu devojčicu po imenu Besi, koja me je u parku izvučla iz kolica, stavila na ljuljašku i tako snažno zaljuljala da se umalo nisam prevrnuo. Kasnije sam bio zaljubljen u majčinu prijateljicu sa plišanim reverima na kaputu i glasom koji je, činilo se, odgovarao tom materijalu. Šaron Satls nije bila tip žene u koji bih se zaljubio. Glas joj nije bio mekan poput pliša i nije se trudila da me zabavi. Bila je visoka i veoma mršava za jednu majku – na njoj uopšte nije bilo oblina. Kosa joj je bila boje karamele, smeđa sa zlatnim krajevima, a za vreme Drugog svetskog rata ona je još uvek nosila kratko podšišanu frizuru. Na usne je stavljala svetlocrveni ruž u debelom premazu, poput filmskih zvezda koje sam viđao na plakatima, a po kući je obično nosila kimono, na kojem su bile naslikane neke blede ptice – možda rode? – čije su me noge podsećale na njene. Mnogo vremena je ležala na kauču i pušila, a ponekad je, da bi zabavila nas ili sebe, ispružila noge uvis i zamahnula, posle čega bi preko sobe, jedna za drugom, poletele njene papuče, lake poput pera. Kada ne bi bila besna na nas, glas joj je bio promukao i hrapav, ne baš neprijateljski, ali bez imalo nežnosti, razboritosti ili prekora. Gromko je odjekivao, ukazujući na tugu kakvu sam i očekivao od jedne majke.

„Hej, vas dva majmunčeta“, vikala je. „Izađite napolje i pustite me malo na miru.“

Već bi se smestila na kauč, sa pepeljarom na stomaku, dok smo mi gurali Nensine autiće preko poda. Koliko dugo je trebalo da traje mir koji je tražila?

Ona i Nensi su se hranile bez nekog reda, a kada bi ušla u kuhinju da spremi obrok, nikada se nije vraćala sa kakaom ili krekerima od integralnog brašna. Sa druge strane, Nensi nije bilo zabranjeno da supu od povrća, gustu kao pudging, grabi iz konzerve, ili da pirinčane pahuljice jede pravo iz kutije.

Da li je Šaron Satls bila ljubavnica moga oca, koji joj je obezbedio posao i besplatno stanovanje u ružičastoj kolibi?

Majka je o njoj govorila blagonaklono, neretko spominjući tragediju koja ju je zadesila i smrt mladog supruga. Svaki put bismo poslali služavku da joj odnese maline ili mlade krompiriće, tek iskopane iz bašte. Naročito mi je ostalo u sećanju kada smo joj doneli grašak, još uvek vidim Šaron Satls kako leži na krevetu i kažiprstom katapultira zrno uvis, uz reči: „Šta da radim s ovim?“

„Skuvajte ih u vodi“, pokušao sam da joj pomognem.

„Nemoj zezati?“

Što se tiče oca, nikada ga nisam zatekao kod nje. Kasno je odlazio na posao, odakle bi se brzo vraćao, kako bi mogao da nastavi sa različitim vrstama razonode.

Bilo je dana kada Nensina majka nije bila kod kuće – nije bilo kimona na kauču – tako da se moglo pretpostaviti da tim danima ne puši, niti se izležava, nego radi u očevoj kancelariji, tom legendarnom mestu koje nikada nisam video i u kojem sigurno nisam bio dobrodošao.

Tada bi u kuhinji kolibe sedela gospođa Kod, prilično zlovoljna osoba, slušala sapunske opere na radiju i jela sve što je bilo pri ruci. Nikada mi nije palo na pamet da je majka mogla, pošto smo Nensi i ja obično zajedno provodili vreme, da se ponudi da pazi na nas dvoje, ili da zamoli našu služavku da to učini, kako ne bi morala da unajmi gospođu Kod.

Sada mi se čini da smo se nas dvoje igrali od jutra do mraka. To je trajalo od moje pete, pa do osme i po godine. Najviše smo se igrali napolju – mora da je padala kiša onda kada smo boravili unutra i nervirali njenu majku. Nismo smeli da se približavamo povrtnjaku i morali smo se truditi da ne zgazimo leje sa cvećem, ali smo se stalno muvali oko čokota sa malinama i pod zasadima jabuka na neuređenoj zemlji iza kolibe, na kojoj smo pravili skloništa za sakrivanje od nemačkih bombardera.

Zapravo, severno od našeg grada je bio poligon za obuku i nad nama su stalno leteli pravi avioni. I zbog svega što nas je podsećalo na rat, odlučili smo da Pita pretvorimo ne samo u lokalnog neprijatelja, nego u nacistu, a njegovu kosilicu u tenk. Ponekad bismo na njega bacali jabuke sa drveta koje je sakrivalo naš bivak. Jednom prilikom se požalio majci i to nas je koštalo izleta na plažu.

Ona je često s nama vodila na plažu i Nensi. Ali ne na onu sa vodenim toboganom, u blizini naše kuće, do koje se dolazilo spuštanjem niz liticu, već na jednu malu plažu do koje se stizalo automobilom, bez razuzdanih plivača i skijaša na vodi. Štaviše, oboje nas je naučila da plivamo. Nensi se manje plašila od mene, bila je lakomislena, što me je često nerviralo, tako da sam je jednom zgrabio pred nadirućim talasom i seo joj na glavu. Ona se šutirala i koprcala i konačno izmigoljila na slobodu.

„Nensi je devojčica“, grdila me je majka. „Ona je devojčica i trebalo bi da se ponašaš prema njoj kao prema mlađoj sestri.“

A ja sam upravo to i činio. Nisam je smatrao slabijom od sebe. Sitnijom – to da, ali je to ponekad umelo da bude prednost. Kada bismo se verali uz drveće, mogla je da poput majmuna visi sa grana koje mene ne bi izdržale. A kada smo se jednom potukli, ujela me je za ruku kojom sam je držao i počela da sisa krv. Tada su nas razdvojili, pretpostavljam da je to bilo na nedelju dana, ali naši mrki pogledi sa prozora ubrzo su prerasli u poglede žudnje i preklinjanja da se ponovo družimo, tako da je zabrana ubrzo skinuta.

Zimi su nam dopuštali da tumaramo po čitavom imanju. Gradili smo tvrđave od snega, krcate cepanicama i arsenalom grudvi, koje bismo zavitali na svakoga ko bi prošao. Ali retko ko bi prolazio, pošto smo bili na kraju slepe ulice. Morali smo napraviti Sneška Belića, da bismo makar imali koga da tučemo.

Možda se pitate da li je među nama bilo seksualnih igara. Da, bilo je i toga. Sećam se jednog veoma vrelog dana, kako smo se sakrili u šatoru, podignutom iza kolibe – nemam pojma zašto baš tamo. Četvoronoške smo ušli u njega, s namerom da istražimo jedno drugo. Šatorsko platno je imalo pomalo erotski i dečji miris, poput zadaha rublja koje smo

skinuli sa sebe. Od golicanja smo se uzbudili, pa razljutili, i ubrzo smo plivali u znoju, svrbelo nas je sve po koži i osećali smo stid. Kada smo se iskobeljali odatle, bili smo međusobno udaljeniji nego inače i neobično svesni jedno drugoga. Ne sećam se da li smo to ikada ponovili, sa istim rezultatom, ali ne bih bio iznenađen da smo to uradili.

Nensinog lica se ne sećam tako jasno kao lica njene majke. Mislim da im je ten bio međusobno sličan. Plava kosa, koja je toliko izbledela na suncu da je na kraju postala smeđa. Ružičaste, pomalo crvene usne. Da, vidim i njene rumene obraze, kao da su ofarbani krejom. Koji su boju dugovali vremenu provedenom pod vedrim nebom i njenoj energičnosti.

U mojoj kući je vladalo prećutno pravilo da su za nas bile zabranjene sve sobe osim onih koje su nam bile dozvoljene. Nismo ni sanjali da se popnemo na sprat ili da uđemo u prednji salon ili trpezariju. U kolibi smo, pak, svuda mogli da zavirimo, a podrum beše zgodno mesto kada bismo se umorili na popodnevnoj žegi. Na podrumskim stepenicama nije bilo rukohvata i mi smo svaki put sve smelije skakali sa stepeništa na prljavi pod. Kada bi nam to dosadilo, penjali smo se na staru zapregu, skakutali oko nje i mamuzali imaginarnog konja. Jednom smo zapalili cigaretu koju je Nensi ukrala od mame. (Nismo se usudili da uzmemo više od jedne). Nensi se tom prilikom bolje snašla, pošto je imala više prakse.

U podrumu se, pored ostalih stvari, nalazio i jedan drveni kredenac, po kojem su bile naslagane limenke sa skamenjenom farbom i lakom, čitav asortiman slepljenih četkica, štapića za mešanje i daščica na kojima su razmazivane boje i čišćene četkice. Nekoliko limenki je još uvek imalo na sebi čvrsto slepljen poklopac, koji smo s mukom skinuli, otkrivši tada da se farba još uvek može upotrebiti kada se malo promeša. Onda smo dugo vremena pokušavali da smekšamo vrhove četkica gurajući ih u farbu i razmazujući ih po kredencu. Nije bilo rezultata, napravili smo samo još veću brljotinu. No, ispostavilo se da jedna limenka sadrži terpentini, što nam je olakšalo posao. Tako su nam četkice postale upotrebljive i počeli smo da farbamo. Imao sam osam godina i već sam pomalo čitao i pisao, zahvaljujući majčinom trudu. I Nensi je takođe baratala slovima, jer je završila drugi razred.

„Nemoj još gledati, sačekaj da završim“, rekao sam joj odgurnuvši je. Smislio sam šta ću da napišem. Ona je ionako imala preča posla, razmekšavala je svoju četkicu u limenci sa crvenom farbom.

Napisah: „U OVM PODRUMU JE BIO NACISSTA“.

„Vidi“, rekoh joj.

Bila mi je okrenuta leđima i mahala četkicom po sebi.

„Sačekaj, imam posla“, odgovorila je.

Kada se okrenula, po licu joj je bila razmazana crvena farba u debelim nanosima.

„Je l' sada ličim na tebe, a?“ rekla je, povukavši četkicu preko obraza. „Je l' sada ličim na tebe?“

Bila je presrećna, kao da je magijom uspela da izazove neki blistavi preobražaj. Pomislili biste da je čitav život pokušavala to da ostvari.

Pokušaću sada da objasnim šta se odigralo u sledećih nekoliko minuta.

Najpre sam pomislio kako izgleda grozno.

Nisam verovao da je ijedan deo mog lica crvene boje. U stvari, nije ni bio. Polovina koja je nosila beleg sa rođenja bila je boje duda.

Ali ja ga nisam video u toj boji. Verovao sam da je moj beleg svetlo mrke boje.

Majka nikada nije pokušavala da preduzme bilo šta nepromišljeno i dramatično, kao što bi bilo uklanjanje ogledala iz kuće. No, ogledala se mogu okačiti toliko visoko da se malo dete ne može ogledati. To je sigurno bio slučaj u kupatilu. Jedino u kojem sam mogao da vidim svoj odraz nalazilo se u predsoblju, koje je danju bilo u sumraku, a noću slaboo osvetljeno. Verovatno otuda potiče moja predstava da mi je pola lica pastelno mrke boje, poput mišjeg krzna, dlakava senka.

Na tu boju sam se navikao, tako da je Nensina farba za mene bila ravna uvredi, neslanjoj šali. Iz sve snage je gurnuh na kredenac i pobegoh stepeništem iz podruma. Mislim da sam trčao da pronađem negde ogledalo, ili makar nekoga ko bi mi potvrdio da ona nije u pravu. I kada bih dobio potvrđan odgovor, mogao bih da prema njoj uperim mržnju u najčistijem obliku. Kaznio bih je. Nisam još stigao da smislim na koji način.

Protrčah kroz kolibu – nigde nije bilo njene majke, iako je bila subota – i izađoh napolje, na pošljunčanu stazu, te potrčah popločanom stazom, između leja uspravnih gladiola. Ugleдах majku na zadnjoj verandi kako se diže iz pletene stolice, u kojoj je imala običaj da čita.

„Ja nisam crven“, urlao sam, zagrcnuvši se od suza. „Ja nisam crven.“ Sišla je sa verande šokirana lica, još uvek ne shvatajući o čemu govorim. Onda je za mnomo dotrčala Nensi, drečavog i začuđenog lica.

Majka je u trenu sve shvatila.

„Govedo jedno“, dreknula je na Nensi, glasom kakav nikada pre nisam čuo. Prodornim, neobuzadnim, koji je drhtao od ljutnje.

„Da nam nisi prišla. Da se nisi usudila. Nevaljalice jedna. Ima li u tebi imalo pristojnosti? Niko te nije vaspitao da ne treba da...“

Iz kolibe je tada izašla Nensina majka, sa vlažnom kosom poleglom oko čela i očiju. Nosila je peškir.

„O boga mu poljubim, ne mogu ni da operem kosu, a da...“

Majka je i na nju vrisnula.

„Da se nisi usudila da tako govoriš pred nama...“

„Bla-bla-bla“, odmah reče Nensina majka. „Poslušaj malo sebe, urlaš kao da ti deru kožu...“

Majka duboko udahnu.

„Ja ne... urlam kao da me deru. Hoću samo da tvom okrutnom detetu stavim do znanja kako u našoj kući više nije dobrodošla. Ona je okrutna i pakosna, ona se podsmeva mome malom sinu koji nije kriv što se priroda poigrala s njim. Ništa je nisi naučila, ona ne zna za bonton. Nije znala ni da mi zahvali kada sam je vodila na plažu, ne zna da kaže ni molim, ni hvala lepo. Nije ni čudo, kada ima majku koja se samo šepuri u bademantilu...“

Iz majke je kuljala bujica besa, bola i besmislica, kao da je u njoj izvor koji nikada neće presušiti. Čak sam je i ja vukao za haljinu i govorio: „Nemoj više. Stani.“

To je samo pogoršalo stvar, iz nje su navrle suze, ona se tresla i gušila u plaču.

Nensina majka je sklonila vlažnu kosu s očiju, stajala je i posmatrala nas.

„Da ti nešto kažem“, konačno prozbori. „Nastaviš li ovako da se ponašaš, odvešće te u ludnicu. Jesam li ti ja kriva što te muž mrzi i što imaš dete kome je Bog nagrdio lice?“

Majci je glava bila među šakama. „Oh... oh...“, jecala je, kao da je izjeda bol.

Na verandu zatim izađe Velma, žena koja je tada bila služavka kod nas, i reče: „Gospo-ja, gospo-ja. Smirite se.“ Potom podiže glas i obrati se Nensinoj majci: „Vi, nazad. Nazad u svoju kuću. Ološu“.

„Ne brini, nego šta. Nego šta ću, nego da se vratim kući. I je li, šta ti umišljaš, ko si ti da mi to govoriš? I kako ti se sviđa da radiš za matoru vešticu, koja gaji slepe miševе u svojoj ćeliji?“ Zatim se okrenula Nensi. „O Isuse, kako misliš da ću te ikada oprati?“ Zatim podiže glas, da bude sigurna da je i ja čujem. „Pusti tog balavca. Vidi ga samo kako se drži za majčine skute. Neću ti dati da se više igraš s tim ženskim Petkom.“

Sve to vreme je Nensi zapanjeno stajala. Ni reč nije izustila.

Velma i ja smo obuhvatili majku sa strane i povelі je u kuću. Prestala je da rida. Uspravila se i progovorila neprirodno veselim glasom, koji je odzvanjao sve do kolibe. „Velma, da li bi mi donela baštenske makaze? Mogla bih da potkrešem gladiole. Neke od njih su se baš sparušile.“

Kada je završila posao, sve gladiole su bile po stazi – sparušene ili u punom cvatu, ni jedna više nije uspravno stajala.

Mora da je bila subota kada se to desilo jer je, kao što rekoh, tu bila Nensina majka, kao i Velma, koja nije dolazila nedeljom. Koliba je bila ispražnjena već u ponedeljak, a možda i pre. Možda je Velma otišla po oca u klub, ili na terene za golf, ili gde god da se nalazio, odakle je on dojurio kući, onako nestrpljiv i nabusit, da bi ubrzo popustio i pristao da Nensi i njena majka odu iz kolibe. Mislim da Nensina majka oko toga nije dizala veliku buku.

Polako sam uviđao činjenicu da više nikada neću videti Nensi. Najpre sam na nju bio besan i nisam mnogo mario što je nema. Potom, kada bih se raspitivao o njoj, mora da me je majka odbijala nekim neodređenim odgovorom, ne želeći da nas dvoje ponovo proživljavamo tu mučnu scenu. U to doba je već ozbiljno razmišljala da me pošalje u školu i raspitivala se koja je najpogodnija. Verovatno je pretpostavljala da kada se jednom naviknem na školu za dečake, sećanje na drugaricu iz detinjstva će izbledeti, činiće mi se beznačajno, pa čak i smešno.

Na dan očeve sahrane, majka me je iznenadila predlogom da je izvedem na večeru (iako je, naravno, ona mene vodila) u restoran pored jezera, udaljen nekoliko kilometara.

„Osećam se kao da sam čitavu večnost zatočena u ovoj kući“, rekla je. „Treba mi malo svežeg vazduha.“

U restoranu se oprezno osvrtna oko sebe, da bi potom izjavila kako oko nas nema poznatih ljudi.

„Hoćeš li da mi se pridružiš, da popijemo po čašu vina?“

Da li smo prevalili toliki put da bi ona mogla da pije vino na javnom mestu?

Kada je posluženo vino i pošto smo naručili jelo, rekla je: „Mislim da bi trebalo nešto da ti kažem“.

To su najneprijatnije reči koje čovek može da čuje. Velika je šansa da će to što bi čovek trebalo da sazna za njega predstavljati veliki teret, u čijem se otkrivanju krije sugestija da bi taj drugi čovek trebalo da preuzme taj teret od onoga koji ga kazuje, koji se tom prilikom upravo olakšao.

„Moj otac nije moj pravi otac“, rekoh. „Je li tako?“

„Ne glupiraj se. Sećaš li se drugarice iz detinjstva, Nensi?“

Na trenutak zaista nisam mogao da je se setim. „Kao kroz maglu“, odgovorih.

U to doba, svaki razgovor sa majkom je iziskivao primenu strategije. Morao sam da zvučim lakomisleno, šaljivo, spokojno. Iza njenog glasa i lica vrebala je tuga. Nikada se nije žalila na svoje jade, ali u njenim pričama je bilo toliko nevinih i maltretiranih ljudi, toliko zlostavljanja, da je posle njih trebalo da se, u najmanju ruku, pokunjena srca vratim svojim prijateljima i srećnom životu.

Ali ja nisam hteo da pristanem na takvu ulogu. A ona je sigurno tražila neki znak saosećanja, možda čak i fizičku nežnost. To nisam hteo da joj priuštim. Ona je bila pedantna i izbirljiva žena koju starost još nije naćela, ali ja sam ustuknuo od nje kao da je ona prenosilac neke zarazne vaši. Naročito sam se sklanjao od bilo kakvog spominjanja moje mane, što je ona izgleda veoma volela da čini. Tim okovima me je vezala za sebe još otkako sam bio u materici.

„Sigurno bi čuo da si bio kod kuće“, rekla je. „Desilo se to čim smo te poslali u školu.“

Nensi se sa majkom preselila u stan na Trgu, koji je pripadao mome ocu. Jednog vedrog jesenjeg jutra, njena majka je ušla u kupatilo, da bi zatekla svoju ćerku kako žiletom zaseca sebi lice. Krvi je bilo svuda, po lavabou, na podu i na Nensi. Ali nije posustajala u svojoj nameri, niti je ijednom rečju davala do znanja da je boli.

Kako je majka sve to saznala? Mogu samo da pretpostavim da je ta gradska drama bila suviše krvava, u doslovnom smislu, da bi se detaljno prepričavala.

Nensina majka je dohvatila peškir, obmotala ga oko Nensi i nekako je odvela u bolnicu. U to doba u gradu nije bilo hitne pomoći. Verovatno je ustopirala neki automobil na Trgu. Zašto nije telefonirala mome ocu? To sad nije ni bitno. Posekotine nisu bile duboke, krvarenje nije bilo jako veliko, uprkos baricama krvi u kupatilu, pošto nije ozledila nijedan veliki krvni sud. Nensina majka je neprestano grdila svoje dete i pitala se šta li je imala u glavi kada je to radila. „Gde baš ja da se usrećim s tako ludim detetom“, govorila je.

„Da su u to doba postojali socijalni radnici“, rekla je majka, „možda bi siroticu primili u nekom prihvatilištu“.

„Bilo je na istom obrazu“, dodala je. „Kao kod tebe.“

Ćutao sam, pretvarao sam se da ne znam o čemu govori. Ali morao sam da progovorim.

„Onog dana se ofarbala preko celog lica“, rekoh.

„Da, ali ovoga puta je bila pažljivija. Posekla se samo po jednom obrazu. Jako se potrudila da što više liči na tebe.“

Ovoga puta sam uspeo da ne kažem ništa.

„Bilo bi drugačije da je bila dečak“, rekla je majka. „Ali za devojčicu, tako nešto je grozno.“

„Danas plastična hirurgija čini čuda.“

„Pa, možda joj oni mogu pomoći.“

Posle jednog trenutaka, dodala je: „Deca umeju da gaje tako duboka osećanja“.

„Vremenom ih prebole.“

Rekla je još da ne zna šta je kasnije bilo sa njih dve. I da joj je drago da je nikada nisam pitao za njih, jer bi onda, još dok sam bio dečak, morala da mi kaže neke uznemirujuće stvari.

Ne znam da li ovo ima neke veze, ali moram reći da se majka u starosti sasvim promenila, postala je podrugljiva i podložna fantazijama. Tvrdila je da je otac bio izvanredan ljubavnik, a i da je ona bila „velika nevaljalica“. Rekla je da je trebalo da oženim „onu devojčicu koja je isekla lice“, jer niko od nas dvoje ne bi mogao da se busa u grudi kako je učinio dobro delo. Oboje smo bili velike šeprtlje, čavrljala je.

Da, složio sam se. U to doba mi se sviđala.

Pre nekoliko dana, ubola me je osa dok sam pod starim drvetom skupljao trule jabuke. Ubola me je u kapak, koji je naglo otekao. Odvezao sam se do bolnice gledajući na jedno oko (ono otečeno je bilo na „dobroj“ strani lica). Iznenadio sam se kada su rekli da moram da prenoćim kod njih. Posle injekcije su morali da mi zaviju oba oka kako ne bih naprezao zdravo oko.

Proveo sam, što bi se reklo, nemirnu noć – često sam se budio. Naravno, u bolnici nikad ne može biti sasvim mirno, a u tom kratkom vremenu – tokom kojeg nisam koristio vid – kao da mi se izoštrilo čulo sluha. Kada bi se mojoj sobi približili izvesni koraci, znao sam da pripadaju ženi i imao sam osećaj da ona nije medicinska sestra.

„Da niste možda budni?“, pitala je. „Došla sam da vam čitam.“ Ispružih ruku, verujući da je došla da mi, kako kažu, očita vitalne znakove.

„A, ne“, bila je uporna. „Došla sam da čitam vama, ako vam to, naravno, odgovara. Ljudima je obično dosadno dok leže sa zavojem preko očiju.“

„Da li oni biraju štivo, ili to vi radite?“

„Pacijent bira. Ponela sam sa sobom čitav naramak knjiga.“

„Volim poeziju“, rekoh.

„Ne zvučite baš oduševljeno.“

Shvatih da je to istina. Znao sam i zašto. Imam iskustva sa čitanjem poezije preko radija i slušanjem uvežbanih glasova. Postoje stilovi čitanja koji su mi prijatni, kao i pojedini koji mi zvuče odvratno.

„Predlažem onda jednu igru“, reče ona, kao da sam joj upravo objasnio ono što sam mislio. „Pročitacu stih ili dva, a onda ću sačekati vas da kažete sledeći. Je l' može?“

Iznenada mi sinu da je ona možda mlada osoba, koja svim srcem želi da uspe u ovom poslu.

Rekoh da pristajem. Ali da ništa ne bude na staroengleskom, dodah.

„Sedi kralj u gradu Dunfarlajnu“, počeo ona, upitnim tonom.

„I rujno vino pije“,² nadovezao sam se, i mi nastavismo u dobrom raspoloženju. Čitala je pristojno, mada je ponekad brzala kao dete. Počeo sam da uživam u zvuku vlastitog glasa, koji bi povremeno poprimao teatralni prizvuk.

„Fino“, rekla je.

„Pokazaću ti gde ljiljani rastu / Na obali Italije.“³

² „Ser Patrick Spens“, jedna od najpopularnijih od 305 škotskih i engleskih narodnih balada koje je sakupio Frensis Džejms Čajld krajem XIX veka i objavio u deset tomova pod naslovom *The English and Scottish Popular Ballads*, između 1882. i 1898. godine. (Prim. prev.)

³ „The Deamon Lover“, poznata i kao „James Harris“ ili „The House of Carpenter“, popularna britanska balada, pod rednim brojem 243 u Čajldovoj antologiji. (Prim. prev.)

„Je li piše rastu ili cvatu?“, upita ona. „U mojim knjigama nema te pesme. Mada bi trebalo da se sećam. Nema veze, predivna je. Uvek mi se sviđao vaš glas preko radija.“

„Stvarno? Slušali ste moje emisije?“

„Naravno. Mnogi su vas slušali.“

Prestala je da mi dobacuje stihove i potpuno me pustila da recitujem. Možete samo to zamisliti. „Plaža Dovera“ i „Kublaj Kan“, „Oda zapadnom vetru“ i „Prokleti jug“. Dobro, možda ne baš svaku od njih, i ne baš do kraja.

„Zadihali ste ste“, rekla je. Njena ručica se iznenada našla na mojim usnama. A njeno lice, odnosno jedan obraz, na mome. „Moram da pođem. Evo samo još jedna pesma pre nego što odem. Neću početi od prvog stiha, da malo zakomplikujem stvari: ‘Niko za tobom žaliti dugo neće, / moliti se, nedostajati nikome nećeš. / Tvoje mesto je prazno...’“

„Nikada nisam to čuo“, rekoh.

„Jeste li sigurni?“

„Jesam. Pobedila si.“

Sada sam već počeo da sumnjam u nešto. Delovala mi je rasejano, pomalo ogorčeno. Čuo sam jato divljih gusaka dok je nadletalo bolnicu. U ovo doba godine one vežbaju seobu, svaki put prave sve veće krugove, dok jednoga dana ne nestanu. A onda sam se probudio, u stanju iznenađenja, rasrđenosti, koje prati upečatljivi san. Želeo sam da se vrati, da još jednom spusti lice na moje. Da položi obraz uz moj. Ali nijedan san nije tako predusretljiv.

Kada sam ponovo mogao da vidim, bio sam kod kuće i tragao sam za stihom koji mi je ostavila u snu. Prelistao sam nekoliko antologija, ali u njima ništa nisam našao. Počeo sam da sumnjam da ti stihovi nisu ni pripadali nekoj stvarnoj pesmi, već da su u mome snu bili izmišljeni, da me zbune.

Ali ko ih je izmislio?

Kasnije te jeseni, dok sam se spremao da poklonim stare knjige na nekom dobrotvornom balu, iz jedne od njih ispade mrki papir, sa stihovima napisanim običnom olovkom. To nije bio rukopis moje majke, a teško je bilo zamislivo da je to napisao otac. Odakle ovo? Nisam znao. Čiji god da je to bio rukopis, pri dnu papira je napisao ime autora: Valter de la Mer. Bez naslova. Pesnik o kome nisam mnogo znao. Ali mora da sam jednom pročitao ovu pesmu, možda ne baš sa ovog papira, nego u čitanci. Mora da sam njene reči porinuo u najdublji kutak mozga. A zašto? Da bi njima mogla da mi maše devojka-fantom iz sna?

*Ne postoji tuga
Koji vreme ne leči nikad.
Nema gubitka, ni izdaje
Nenadoknadive.
Melem je to za dušu,
Iako grob će da razdvoji
Dragana od dragane
I svega što dele;
Gle sunca kako sija
Posle pljuska*

*I cveta kako blista lepotom
Po danu vedrom!
Neka te misli ne more
O ljubavi, o dužnosti;
Možda prijatelj, davno zaboravljen,
Čeka na te
Na mestu gde život
U smrt utiče;
Niko za tobom žaliti dugo neće,
Moliti se, nedostajati nikome nećeš,
Tvoje mesto je prazno,
Tebe više tamo nema.*

Nisam pao u depresiju kada sam pročitao pesmu. Na neki čudan način, samo je u meni potkrepila odluku koju sam već doneo – neću prodati imanje, ostaću da živim na njemu.

Na njemu se nešto desilo. A u životu čovek ima nekoliko mesta, ili nekad samo jedno, na kojima mu se nešto bitno desilo. Ona ostala mesta su, prosto, ostala mesta.

Naravno, da smo se ikada kasnije sreli – u podzemnoj železnici, na primer, u Torontu, sa prepoznatljivim znakovima na licu – najverovatnije bismo povelili jedan od onih ispraznih i besmislenih razgovora i na brzinu bismo nabrajali činjenice iz autobiografije. Primetio bih na njoj operisan, skoro normalan obraz, ili možda još uvek vidljiv ožiljak, ali to ne bih spominjao u razgovoru. Možda bi spomenula decu. Sa operisanim obrazom ili bez njega. I unuke. Poslove. O svojim ne bih ništa morao da pričam. Bili bismo šokirani, srdačni, umirali bismo od želje da se rastanemo.

Mislite li da bi to išta promenilo?

Odgovor glasi naravno, na trenutak, i ne, nikada.

Izvornik: Alice Munro, "Face", The New Yorker, September 8, 2008, str. 58-67.

*(Sa engleskog preveo **Predrag Šaponja**)*